

**Παιδαγωγικές – Επιμορφωτικές Ημερίδες Μουσικών Σχολείων Αττικής
«Τα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Μαθημάτων Μουσικής
Παιδείας για τα Μουσικά Σχολεία, από τη Θεωρία στην Πράξη»**

Μουσικό Σχολείο Παλλήνης, Τετάρτη 9 Νοεμβρίου 2016

Θέμα Εισήγησης: *Διαθεματικές Προσεγγίσεις του μαθήματος της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής μέσω της διδασκαλίας του Ταμπούρα.¹*

Εισηγητής: Σπύρος Σιάσος, Μουσικολόγος, Med

Καθηγητής Ταμπούρα Μουσικού Σχολείου Ιλίου

Δομή Εισήγησης:

A. i. Αναγκαιότητα ύπαρξης ενός κοινού κώδικα σημειογραφίας που να συνάδει με τους στόχους του μαθήματος της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής και να συνεπικουρεί στην αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας του ταμπούρα.

ii Τα οφέλη της χρήσης ΒΕΣ στη διδασκαλία του ταμπούρα.

B. i. Διδακτική πρόταση: Μοντέλο διδασκαλίας του ταμπούρα με χρήση Βυζαντινής Σημειογραφίας (Σιάσος, 2014, 2015).

ii. Διαθεματικές προσεγγίσεις του μαθήματος του ταμπούρα με άλλα μαθήματα του γυμνασίου.

Σκοπός της εισήγησης: Να προτείνει τρόπους σύνδεσης της Θεωρίας και της Πράξης του μαθήματος της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής απαντώντας σε τρία βασικά ερωτήματα το γιατί; το πως; και το τί αποτελέσματα επιφέρει αυτή η σύνδεση;

---

¹ Η παρουσίαση (PowerPoint) της εισήγησης έχει αναρτηθεί στην ιστοσελίδα:
<http://tampouras.com/el/arthra-tampoura/>

Σιάσος, Σπ. (2016). Διαθεματικές Προσεγγίσεις του μαθήματος της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής μέσω της διδασκαλίας του Ταμπουρά. Εισήγηση στις Παιδαγωγικές – Επιμορφωτικές Ημερίδες Μουσικών Σχολείων Αττικής, *Τα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Μαθημάτων Μουσικής Παιδείας για τα Μουσικά Σχολεία, από τη Θεωρία στην Πράξη*. Αθήνα: Μουσικό Σχολείο Παλλήνης.

Α. ι. Αναγκαιότητα ύπαρξης ενός κοινού κώδικα σημειογραφίας που να συνάδει με τους στόχους του μαθήματος της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής και να συνεπικουρεί στην αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας του ταμπουρά

Η παρούσα εισήγηση διαπνέεται καταρχάς από την αγάπη μου για τον ταμπουρά και αφετέρου από την αναγκαιότητα ύπαρξης ενός κοινού κώδικα σημειογραφίας, που να συνάδει με τους στόχους του μαθήματος της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής και να συνεπικουρεί στην αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας του μαθήματος του υποχρεωτικού ταμπουρά.

Η ενασχόλησή μου με τον ταμπουρά, η διδακτική εμπειρία στα Μουσικά Σχολεία, και οι σπουδές μου στην παιδαγωγική της μουσικής με ώθησαν να ασχοληθώ ερευνητικά με τη θεωρητική υποστήριξη και τη διδακτική του υποχρεωτικού μαθήματος του ταμπουρά.

Από την πρώτη μέρα που κλήθηκα να διδάξω τον ταμπουρά σε Μουσικό Σχολείο, διαπίστωσα τις ελλείψεις και τα κενά που υπήρχαν όσον αφορά την υπάρχουσα βιβλιογραφία, την προτεινόμενη ύλη και την ασάφεια των οδηγιών του νόμου περί του τρόπου διδασκαλίας του ταμπουρά. Τα παραπάνω, συνέτειναν στη δημιουργία μιας σύγχυσης μεταξύ των καθηγητών για τον ορθό τρόπο διδασκαλίας του οργάνου, κυρίως όσον αφορά το θεωρητικό υπόβαθρο και τη σημειογραφία που θα χρησιμοποιηθεί, γεγονός το οποίο οδήγησε αφενός στη μη-συμπόρευση του θεωρητικού και πρακτικού μέρους του μαθήματος της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής και αφετέρου στη διαφοροποίηση της διδασκόμενης ύλης από καθηγητή σε καθηγητή του ταμπουρά.

Διλήμματα όπως, με νότες ή με το αυτί; με πεντάγραμμο ή με βυζαντινή; Νη ή Do; Ήχος ή Μακάμ; και το Νη είναι Do ή Sol; έχουν διχάσει τους καθηγητές και μπερδέψει τους μαθητές οι οποίοι σε κάθε αλλαγή καθηγητή, λόγω προγράμματος ή μη-πρόσληψης του προηγούμενου, καλούνται να προσαρμόζονται σε διαφορετικές

Σιάσος, Σπ. (2016). Διαθεματικές Προσεγγίσεις του μαθήματος της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής μέσω της διδασκαλίας του Ταμπουρά. Εισήγηση στις Παιδαγωγικές – Επιμορφωτικές Ημερίδες Μουσικών Σχολείων Αττικής, *Τα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Μαθημάτων Μουσικής Παιδείας για τα Μουσικά Σχολεία, από τη Θεωρία στην Πράξη*. Αθήνα: Μουσικό Σχολείο Παλλήνης.

θεωρητικές προσεγγίσεις χάνοντας πολλές φορές την ουσία που είναι να παίζουν και να αγαπήσουν τον ταμπουρά.

Σε αυτή την κατεύθυνση και με γνώμονα τη σύμπλευση του μαθήματος του ταμπουρά με το Μάθημα της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής που καλείται να υποστηρίξει πρακτικά, θα παρουσιαστεί η πρόταση να εδραιωθεί ως βασικός κώδικας σημειογραφίας η χρήση Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Σημειογραφίας.

Επιπλέον, ως υποστηρικτής της νέας παιδαγωγικής της μουσικής και των Νέων προγραμμάτων Σπουδών για τα Μουσικά σχολεία που προτάσσουν μια μαθητοκεντρική και στοχευμένη διδασκαλία με στόχο την ολιστική προσέγγιση της γνώσης μέσω διαθεματικών και διεπιστημονικών προσεγγίσεων, διατείνομαι πως οφείλουμε να εντάξουμε στη διδασκαλία μας πρακτικές όπως την ενεργή και τη συνεργατική μάθηση, και την έμμεση διδασκαλία όπου ενθαρρύνει τους μαθητές αφενός να αναπτύξουν τις εκφραστικές τους δυνατότητες και αφετέρου να συνθέσουν τη δική τους βιωματική μουσική εμπειρία, οδηγώντας τους στη διαμόρφωση σύνθετων συμπεριφορών, οι οποίες βρίσκονται στις ανώτερες βαθμίδες της γνωστικής, της συναισθηματικής και της ψυχοκινητικής ταξινομίας.

A. ii. Οφέλη της χρήσης Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Σημειογραφίας (ΒΕΣ) στη διδασκαλία του ταμπουρά:

Η Βυζαντινή Εκκλησιαστική Σημειογραφία και η θεωρία που τη διέπει, αποτελούν κοινό τόπο αναφοράς για το μάθημα της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής και του ταμπουρά. Άλλωστε, κύριος στόχος του μαθήματος του ταμπουρά

Σιάσος, Σπ. (2016). Διαθεματικές Προσεγγίσεις του μαθήματος της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής μέσω της διδασκαλίας του Ταμπουρά. Εισήγηση στις Παιδαγωγικές – Επιμορφωτικές Ημερίδες Μουσικών Σχολείων Αττικής, *Τα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Μαθημάτων Μουσικής Παιδείας για τα Μουσικά Σχολεία, από τη Θεωρία στην Πράξη*. Αθήνα: Μουσικό Σχολείο Παλλήνης.

είναι η πρακτική υποστήριξη του μαθήματος της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής.

Αναντίρρητα, η ύλη των δύο μαθημάτων πρέπει να συμπορεύεται σε Θεωρητικό επίπεδο, ως μια κοινή εμπειρία μάθησης και κατανόησης θεωρητικών εννοιών όπως: τα διαστήματα, τα συστατικά των Ήχων, η αποκωδικοποίηση της σημειογραφίας καθώς και σε Πρακτικό με κοινά τραγούδια, Ήχους και θεματολογία, καθιστώντας το ένα μάθημα συνέχεια του άλλου (εικ. 1).

Προς επίρρωση των ανωτέρω, θα παρουσιαστεί ένα παράδειγμα παραδοσιακού χορού σε Βυζαντινή Εκκλησιαστική Σημειογραφία (εικ. 2), γραμμένο κατάλληλα για τη διδασκαλία του ταμπουρά και θα επισημανθούν οι διαθεματικές προσεγγίσεις μεταξύ των μαθημάτων του ταμπουρά και της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής που μας προσφέρει η κοινή χρήση της ΒΕΣ (Σιάσος, 2014:52).

Μουσικά Παραδείγματα:

The image shows musical notation for 'Podaraki'. It includes a box with the instruction 'εξασηθείτε στα ρυθμικά μοτίβα:' and a rhythmic pattern of down and up strokes. Below this is the title 'Ποδαράκι' and the mode 'Ἦχος Πά' (Hochos Pa). The notation consists of three lines of notes with rhythmic values (0, 3, 1, 2, 1, 0, 0, 4, -) written above them. A thought bubble contains the words 'παύση' (pause) and '+4', and another contains '+3'. Red circles highlight specific rhythmic values and notes in the notation.

Εικ. 2. Ποδαράκι, χορός γραμμένος με ΒΕΣ (Σιάσος, 2014:52)

Σιάσος, Σπ. (2016). Διαθεματικές Προσεγγίσεις του μαθήματος της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής μέσω της διδασκαλίας του Ταμπουρά. Εισήγηση στις Παιδαγωγικές – Επιμορφωτικές Ημερίδες Μουσικών Σχολείων Αττικής, *Τα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Μαθημάτων Μουσικής Παιδείας για τα Μουσικά Σχολεία, από τη Θεωρία στην Πράξη*. Αθήνα: Μουσικό Σχολείο Παλλήνης.

- i. Καταρχάς επιτυγχάνεται η εξοικείωση των μαθητών με τη σημειογραφία της ΒΕΜ. Οι μαθητές μπαίνουν στην διαδικασία να αναγνωρίζουν τα σημάδια και να τα συνηθίζουν.
- ii. Επίσης, γίνεται αναφορά στον Ήχο ως απεικόνιση και ως ήχημα. Από την πρώτη γυμνασίου οι μαθητές μέσω των παραδοσιακών τραγουδιών που διδάσκονται έρχονται σε επαφή με το θεωρητικό και ηχητικό περιβάλλον των Ήχων της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής.
- iii. Αποσαφήνιση των συστατικών του Ήχου του κομματιού.
  - Κλίμακα – μουσική έκταση,
  - Βάση του Ήχου - Δεσπόζοντες φθόγγοι,
  - Καταλήξεις και
  - Έλξεις.
- iv. Αποτύπωση και επεξήγηση του ρυθμού του τραγουδιού. Μπορούμε να απομονώσουμε τον ρυθμό του κομματιού και να τον παρουσιάσουμε ως εισαγωγική άσκηση του δεξιού χεριού.

Γίνεται λοιπόν, το προς διδασκαλία τραγούδι ένας καμβάς όπου εμφανίζονται όλα τα θεωρητικά θέματα και οι μουσικοί γραμματισμοί² που απασχολούν το θεωρητικό σκέλος του μαθήματος της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής και καλείται ο μαθητής μέσω της οργανοχρησίας του ταμπουρά και τη καθοδήγηση του καθηγητή του, να τα μετασχηματίσει σε μια μουσική εμπειρία.

Από τα παραπάνω εκπορεύεται η αναγκαιότητα της χρήσης κοινής μουσικής σημειογραφίας στη διδασκαλία του ταμπουρά και του μαθήματος της Ελληνικής

---

² «**Ο μουσικός γραμματισμός** είναι μια πολυδιάστατη δυναμική έννοια. Αφορά σε μουσικές γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις. Μετασχηματίζεται καθώς εμπλουτίζονται οι μουσικές εμπειρίες του ατόμου, αλλά και καθώς αλλάζουν και εξελίσσονται τα μουσικά περιβάλλοντα ενώ συνδέεται, μεταξύ άλλων, με συστήματα αξιών και με τη συμμετοχή στην πολιτισμική-κοινωνική ζωή», Πρόσκληση 7^ο Συνεδρίου της ΕΕΜΕ: https://www.eeme.gr/images/stories/%CE%A0%CF%81%CE%BF%CC%81%CF%83%CE%BA%CE%B%CE%B7%CF%83%CE%B7_7o_Synedrio_EEME_15.pdf

Σιάσος, Σπ. (2016). Διαθεματικές Προσεγγίσεις του μαθήματος της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής μέσω της διδασκαλίας του Ταμπουρά. Εισήγηση στις Παιδαγωγικές – Επιμορφωτικές Ημερίδες Μουσικών Σχολείων Αττικής, *Τα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Μαθημάτων Μουσικής Παιδείας για τα Μουσικά Σχολεία, από τη Θεωρία στην Πράξη*. Αθήνα: Μουσικό Σχολείο Παλλήνης.

Παραδοσιακής Μουσικής τουλάχιστον μέχρι να κατανοήσει ο μαθητής τους μουσικούς γραμματισμούς της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής.

Βεβαίως εγείρεται το ερώτημα αν στο μάθημα του ταμπουρά θα χρησιμοποιείται και σε ποιο βαθμό η ευρωπαϊκή σημειογραφία;

Προσωπικά διατείνομαι πως σε ένα δεύτερο επίπεδο, το οποίο ορίζεται μετά την κάλυψη των $\frac{3}{4}$ της ύλης για την Α' και Β' Γυμνασίου και των $\frac{2}{3}$ της ύλης για τη Γ' Γυμνασίου, κρίνεται ωφέλιμη και η χρησιμοποίηση ευρωπαϊκής σημειογραφίας ώστε να συσχετίσουν βιωματικά οι μαθητές τους δυο μουσικούς γραμματισμούς και να αναπτύξουν μια ολιστική θεώρηση περί των μουσικών σημειογραφικών συστημάτων.

Άλλωστε, με την χρήση της Ευρωπαϊκής Σημειογραφίας μπορούμε:

- i. μέσω της πολυφωνικής καταγραφής στο πεντάγραμμο, να αναδείξουμε τις δυνατότητες παραγωγής συγχορδιών καθώς και τον συνοδευτικό ρόλο του ταμπουρά (Σιάσος, 2014:138-141),
- ii. μέσω της απεικονιστικής της ευκολίας, να καταγράψουμε μεγάλα σε διάρκεια και αυξημένης δυσκολίας οργανικά κομμάτια – χορούς,
- iii. να παρουσιάσουμε τεχνικές οργανοχρησίας όπως *legatto*, τρίλιες του αριστερού και του δεξιού χεριού, αποτσιατούρες κ.ά.,
- iv. να σημειώσουμε διαφορετικά κουρδίσματα που χρησιμοποιούνται στην οργανοχρησία του ταμπουρά (Σιάσος, 2014:142-148) και
- v. να παρουσιάσουμε Ελληνικά παραδοσιακά τραγούδια και χορούς που δεν ανήκουν σε κάποιον Ήχο της Βυζαντινής Μουσικής (π.χ. ο χορός «Μαζωμένος» - μακάμ Νιχαβέντ), (Σιάσος, 2014:127).

Σιάσος, Σπ. (2016). Διαθεματικές Προσεγγίσεις του μαθήματος της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής μέσω της διδασκαλίας του Ταμπούρα. Εισήγηση στις Παιδαγωγικές – Επιμορφωτικές Ημερίδες Μουσικών Σχολείων Αττικής, *Τα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Μαθημάτων Μουσικής Παιδείας για τα Μουσικά Σχολεία, από τη Θεωρία στην Πράξη*. Αθήνα: Μουσικό Σχολείο Παλλήνης.

B. Διδακτική πρόταση: Μοντέλο διδασκαλίας του ταμπούρα με χρήση Βυζαντινής Σημειογραφίας (Σιάσος, 2014, 2015).

Μετά το *γιατί* η Βυζαντινή σημειογραφία το Δεύτερο μέρος της εισήγησης θα ασχοληθεί με το *πώς*. Πώς δηλαδή θα εντάξουμε μια σημειογραφία που απευθύνεται σε φωνητική μουσική στη διδασκαλία ενός μουσικού οργάνου και πώς θα οργανώσουμε το μάθημά μας ώστε να επιτύχουμε τον γενικό σκοπό και τους στόχους που τίθενται για το μάθημα του υποχρεωτικού ταμπούρα στα Μουσικά Σχολεία.

Το Μοντέλο διδασκαλίας του ταμπούρα που ακολουθεί αναφέρεται στο υποχρεωτικό μάθημα του ταμπούρα στο μουσικό γυμνάσιο και παρουσιάστηκε ολοκληρωμένο, για πρώτη φορά, στο 7^ο Συνέδριο της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση (EEME, 2015:46-47). Στις ανθρωπιστικές επιστήμες με τον όρο μοντέλα εννοούνται σχηματικές παραστάσεις που απεικονίζουν ιδέες, θεωρίες και σχέδια δράσης (Ματσαγγούρας, 1999:142). Σκοπός της εκμάθησης του ταμπούρα είναι η πρακτική υποστήριξη των θεωρητικών γνώσεων του μαθήματος της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής (ΦΕΚ 187/Β', 1995).

Οι επιμέρους στόχοι του μαθήματος που τίθενται διαχωρίζονται σύμφωνα με την ταξινόμια του Bloom (1956) σε γνωστικούς, συναισθηματικούς και ψυχοκινητικούς.

Γνωστικοί στόχοι. Ο μαθητής να είναι σε θέση,

- να εφαρμόζει τις γνώσεις της θεωρίας του μαθήματος της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής στην οργανοχρησία του ταμπούρα.
- να αναγνωρίζει τα σημάδια της βυζαντινής εκκλησιαστικής σημειογραφίας και να τα αποδίδει με τον σωστό τρόπο φωνητικά και οργανικά.
- να αναγνωρίζει τα διάφορα ελληνικά ρυθμικά μοτίβα (χορούς) και να τα αποδίδει οργανικά.
- να διακρίνει και να συγκρίνει τα διαφορετικά μουσικά διαστήματα των ήχων της βυζαντινής εκκλησιαστικής μουσικής στον βραχίονα του ταμπούρα.

Σιάσος, Σπ. (2016). Διαθεματικές Προσεγγίσεις του μαθήματος της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής μέσω της διδασκαλίας του Ταμπουρά. Εισήγηση στις Παιδαγωγικές – Επιμορφωτικές Ημερίδες Μουσικών Σχολείων Αττικής, *Τα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Μαθημάτων Μουσικής Παιδείας για τα Μουσικά Σχολεία, από τη Θεωρία στην Πράξη*. Αθήνα: Μουσικό Σχολείο Παλλήνης.

- να διακρίνει το διαφορετικό μουσικό ύφος - ιδίωμα της κάθε γεωγραφικής περιοχής της Ελλάδος μέσα από το ρεπερτόριο των τραγουδιών του μαθήματος.
- να ελέγχει τη φωνητική του τοποθέτηση με τη βοήθεια του ταμπουρά ως συνοδευτικού οργάνου.
- να συνδέει τις γνώσεις οργανοχρησίας του ταμπουρά που έχει αποκομίσει από τα προηγούμενα μαθήματα (ανάκληση γνώσης) και να τις οργανώσει σε κανόνες και βήματα μάθησης που θα τον βοηθήσουν στην κατανόηση των επόμενων τραγουδιών.

Συναισθηματικοί στόχοι. Ο μαθητής,

- να αγαπήσει τον ταμπουρά και μέσω της οργανοχρησίας του να εκφράζει τα συναισθήματά του.
- να διαισθάνεται τις διάφορες ερμηνευτικές δυνατότητες του ταμπουρά και να τις χρησιμοποιεί στο παίξιμό του.
- να διαμορφώσει θετική στάση απέναντι στην μουσική παράδοση του τόπου του και εν γένει της Ελλάδος.
- να είναι πρόθυμος να συμμετάσχει σε μουσικά σύνολα παραδοσιακής μουσικής παίζοντας ταμπουρά.

Ψυχοκινητικοί στόχοι. Ο μαθητής να είναι σε θέση,

- να χειρίζεται αυτόνομα και ταυτόχρονα το δεξί και το αριστερό του χέρι (νευρομυϊκός συντονισμός - κιναισθητικές δεξιότητες).
- να παρουσιάζει τα τραγούδια που μαθαίνει στις εκδηλώσεις του σχολείου.
- να συνθέτει δικές του μελωδίες στον ταμπουρά.
- να καλλιεργήσει μεταγνωστικές δεξιότητες.

Διδακτική Προσέγγιση

Το διδακτικό μοντέλο που προτείνεται, ακολουθεί μία συνθετική πορεία. Επηρεασμένο από τον παραδοσιακό προφορικό τρόπο διδασκαλίας των μουσικών οργάνων στην Τουρκία “the Meşk method” (Akdeniz, 2012; Karahasanoğlu, 2012; Κορ, 2013) και την παιδαγωγική του «μανθάνειν διά τοῦ πράττειν» του John Dewey (1924:

Σιάσος, Σπ. (2016). Διαθεματικές Προσεγγίσεις του μαθήματος της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής μέσω της διδασκαλίας του Ταμπούρα. Εισήγηση στις Παιδαγωγικές – Επιμορφωτικές Ημερίδες Μουσικών Σχολείων Αττικής, *Τα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Μαθημάτων Μουσικής Παιδείας για τα Μουσικά Σχολεία, από τη Θεωρία στην Πράξη*. Αθήνα: Μουσικό Σχολείο Παλλήνης.

82) οδηγείται σε μία κονστρουκτιβιστική θεώρηση (Richardson, 1997), όπου οι μαθητές δομούν τις νέες τους γνώσεις μέσω της αλληλεπίδρασης των ήδη διαμορφωμένων γνώσεων και πεποιθήσεων τους με τη νέα γνώση, τις ιδέες και τις δραστηριότητες στις οποίες συμμετέχουν, π.χ. την ενεργή συμμετοχή τους σε μουσικά σύνολα στο περιβάλλον του μουσικού σχολείου.

Με αυτόν τον τρόπο δημιουργείται ένας βιωματικός κύκλος μάθησης ο οποίος ξεκινάει με την εμπειρία, συνεχίζει με τον αναστοχασμό της και οδηγείται στη δράση, η οποία με τη σειρά της μετατρέπεται σε μία νέα εμπειρία προς αναστοχασμό (Mountford & Rogers, 1996).

Επίσης, προτείνεται η εις βάθος επεξεργασία των πληροφοριών του διδασκόμενου τραγουδιού μέσω του μοντέλου των τριών επιπέδων επεξεργασίας των Craik & Lockhart (Cassells 2009: 19) που εστιάζει:

- i. Στο *δομικό επίπεδο*, που αναφέρεται στην οπτική κωδικοποίηση των πληροφοριών, όπου γίνεται ανάλυση του γραπτού μουσικού κειμένου.
- ii. Στο *φωνητικό επίπεδο*, μέσω της επανάληψης της παραλλαγής των φθόγγων από καθηγητή και μαθητή κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας του τραγουδιού, όπου επιτυγχάνεται η προσωρινή αποστήθιση του.
- iii. Στο *σημασιολογικό επίπεδο*, μέσω διαθεματικών προσεγγίσεων, όπου επιτελείται η βαθύτερη ανάλυση των πληροφοριών του τραγουδιού. Σε αυτό το επίπεδο διενεργείται μία ολιστική προσέγγιση στη γνώση της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής από τους μαθητές, οι οποίοι μέσα από τις μουσικές γνώσεις και τις εμπειρίες τους θα διαμορφώσουν τις δικές τους ιδέες, απόψεις και συμπεράσματα (συνερευνητική και συμμετοχική μάθηση).

Διαθεματικές και διεπιστημονικές προσεγγίσεις του μαθήματος του ταμπούρα με άλλα μαθήματα του γυμνασίου

Στόχος των διαθεματικών προσεγγίσεων αποτελεί η διασύνδεση της σχολικής γνώσης με τη βιωματική εμπειρία που αποκτά ο μαθητής στο περιβάλλον που κινείται,

Σιάσος, Σπ. (2016). Διαθεματικές Προσεγγίσεις του μαθήματος της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής μέσω της διδασκαλίας του Ταμπουρά. Εισήγηση στις Παιδαγωγικές – Επιμορφωτικές Ημερίδες Μουσικών Σχολείων Αττικής, *Τα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Μαθημάτων Μουσικής Παιδείας για τα Μουσικά Σχολεία, από τη Θεωρία στην Πράξη*. Αθήνα: Μουσικό Σχολείο Παλλήνης.

καθώς και τη συνεργασία και σύμπραξη των διάφορων επιστημονικών κλάδων με σκοπό την ενιαία προσέγγιση μιας ενότητας από όλες τις οπτικές θέαςής της (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2011:8).

Εκτός από τις θεωρητικές αναφορές της βυζαντινής εκκλησιαστικής μουσικής και της ευρωπαϊκής μουσικής κατά την πορεία της διδασκαλίας (σύνδεση θεωρίας - πράξης), έπειτα από συνεννόηση με τους διδάσκοντες καθηγητές, μπορούν να αναζητηθούν διαθεματικές προσεγγίσεις με τα μαθήματα:

- Κείμενα Νεοελληνικής λογοτεχνίας: Εκμάθηση στον ταμπουρά των δημοτικών τραγουδιών «Ύπνε μου κι έπαρέ μου το» (Α΄ Γυμνασίου), «Ξενιτεμένο μου πουλί» (Β΄ Γυμνασίου), «Του γιοφουριού της Άρτας» και «Ερωτόκριτος» (Γ΄ Γυμνασίου) τα οποία διδάσκονται στο μάθημα των Κειμένων της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας.
- Ιστορία: Ανάλυση του κειμένου και των ιστορικών γεγονότων που αναφέρονται σε δημοτικά τραγούδια π.χ. Στη μέση στην Αράχωβα, Πολεμικό εμβατήριο Μεσολογγίου κ.ά.
- Μαθηματικά – Φυσική: Θεωρητική ανάπτυξη του συγκερασμού των 72 μορίων στον βραχίονα του ταμπουρά και υπολογισμός των θέσεων των δεσμών.
- Πληροφορική/ΤΠΕ: Δημιουργία υπολογιστικού μοντέλου των θέσεων των μερντέδων στον βραχίονα του ταμπουρά σε πρόγραμμα επεξεργασίας λογιστικών φύλλων (π.χ. EXCEL) και ανάρτησή του στην ιστοσελίδα του σχολείου.

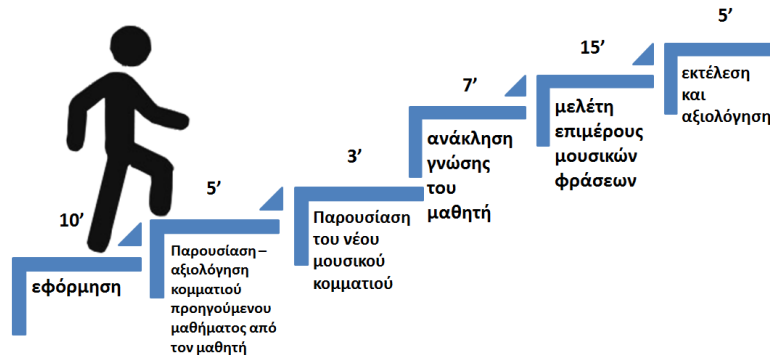
Δομή μαθήματος – Πορεία Διδασκαλίας

Σύμφωνα με τις θεωρήσεις που προαναφέρθηκαν και τους στόχους που τέθηκαν θα περιγραφούν τα επιμέρους βήματα μιας διδακτικής ώρας (45΄) του μοντέλου διδασκαλίας του ταμπουρά με χρήση Βυζαντινής Σημειογραφίας που προτείνεται (εικ.3).

Σιάσος, Σπ. (2016). Διαθεματικές Προσεγγίσεις του μαθήματος της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής μέσω της διδασκαλίας του Ταμπουρά. Εισήγηση στις Παιδαγωγικές – Επιμορφωτικές Ημερίδες Μουσικών Σχολείων Αττικής, *Τα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Μαθημάτων Μουσικής Παιδείας για τα Μουσικά Σχολεία, από τη Θεωρία στην Πράξη*. Αθήνα: Μουσικό Σχολείο Παλλήνης.

Μοντέλο διδασκαλίας του ταμπουρά με χρήση Βυζαντινής Σημειογραφίας - Πορεία Διδασκαλίας (Σιάσος, 2015)

Διάρκεια μία διδακτική ώρα (45')

Εικ.3

Εφόρμηση (10'). Ο καθηγητής, μέχρι να τακτοποιηθεί ο μαθητής στη θέση του, προτείνεται να παίζει κάποιο μουσικό κομμάτι διάρκειας περίπου δύο λεπτών, ως μουσικό καλωσόρισμα, ώστε να εισαγάγει τον μαθητή στο μάθημα του ταμπουρά. Με τον τρόπο αυτόν επιτυγχάνεται η προσήλωση του μαθητή από την πρώτη στιγμή στη διαδικασία του μαθήματος.

Στη συνέχεια, ο καθηγητής, αναλόγως με το επίπεδο του μαθητή, προτείνει ασκήσεις ενεργοποίησης των μυών του αριστερού και δεξιού χεριού. Συστήνεται οι ασκήσεις οργανοχρησίας να τελειώσουν με την εκτέλεση μουσικού κομματιού από το ρεπερτόριο του μαθητή για να ενισχυθεί η αυτοεκτίμησή του πριν την παρουσίαση του προς εξέταση κομματιού του προηγούμενου μαθήματος.

Παρουσίαση – αξιολόγηση κομματιού προηγούμενου μαθήματος (5'). Το στάδιο αυτό θα περιγραφεί στην διαδικασία της αξιολόγησης.

Παρουσίαση του νέου μουσικού κομματιού (3'). Η σωστή επιλογή του κομματιού αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την επίτευξη των στόχων του μαθήματος και προτείνεται να γίνει βάσει των παρακάτω:

Σιάσος, Σπ. (2016). Διαθεματικές Προσεγγίσεις του μαθήματος της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής μέσω της διδασκαλίας του Ταμπούρα. Εισήγηση στις Παιδαγωγικές – Επιμορφωτικές Ημερίδες Μουσικών Σχολείων Αττικής, *Τα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Μαθημάτων Μουσικής Παιδείας για τα Μουσικά Σχολεία, από τη Θεωρία στην Πράξη*. Αθήνα: Μουσικό Σχολείο Παλλήνης.

- i. το επίπεδο που βρίσκεται ο μαθητής όσον αφορά την οργανοχρησία του ταμπούρα και τη θεωρία της βυζαντινής εκκλησιαστικής μουσικής (σύνδεση θεωρίας και πράξης),
- ii. το επίπεδο δυσκολίας του κομματιού σε σχέση με το προηγούμενο (δηλαδή, δεν πρέπει το νέο κομμάτι να είναι ούτε πιο εύκολο από το προηγούμενο, ούτε πολύ πιο δύσκολο για να υπάρχει ομαλή προοδευτική μετάβαση στη νέα γνώση),
- iii. το θεματικό του περιεχόμενο να συμβαδίζει με τη χρονική περίοδο διδασκαλίας (πχ Κάλαντα του Δωδεκαημέρου τον Δεκέμβριο, Ιστορικά τραγούδια που συνδέονται με τις Εθνικές Επετείους, Τραγούδια των Απόκρεων, της Άνοιξης κ.ο.κ.),
- iv. να είναι αρεστό από τον μαθητή
- v. και να είναι τόσης διάρκειας ώστε να μπορεί να διδαχθεί σε μία διδακτική ώρα.

Ο καθηγητής, πριν αρχίσει τη διδασκαλία, παρουσιάζει το κομμάτι για να αποκτήσει ο μαθητής μία πρώτη επαφή με τον ρυθμό, τον ήχο και το ύφος της περιοχής που ανήκει. Στην αρχή με απλό τρόπο, για να διαπιστώσει ο μαθητής πως η εκτέλεση του κομματιού από τον ίδιο είναι επιτεύξιμη και στη συνέχεια με πιο σύνθετο (με σύνθετες πένες, αποτσιατούρες, λεγκάτα κ.ά.) και εάν υπάρχουν στίχοι τραγουδώντας το, ώστε να εμπνευστεί ο μαθητής και να προαχθεί η παιδαγωγική διαδικασία.

Ανάκληση γνώσης του μαθητή (7'). Δίνεται στον μαθητή το μουσικό κείμενο και του ζητείται να αναγνωρίσει τον Ήχο, να το αποδώσει με παραλλαγή και να βρει τις θέσεις οργανοχρησίας που θα χρησιμοποιήσει για να το παίζει στον ταμπούρα. Καθ' όλη την διαδικασία αναγνώρισης ο καθηγητής βοηθάει τον μαθητή διορθώνοντάς και λύνοντας τις απορίες του. Στη συνέχεια, μέσω κατευθυνόμενων ερωτήσεων από τον καθηγητή, αναζητούνται διαθεματικές προσεγγίσεις του διδασκόμενου κομματιού με τα μαθήματα που προαναφέρθηκαν.

Μελέτη επιμέρους μουσικών φράσεων (15'). Ο καθηγητής χωρίζει το κομμάτι σε μικρές μουσικές φράσεις και με την τεχνική *‘μαθαίνω μία φράση - την ενώνω με την προηγούμενη’*, καλεί τον μαθητή να τις παίζει μαζί του πολλές φορές. Είναι ωφέλιμο,

Σιάσος, Σπ. (2016). Διαθεματικές Προσεγγίσεις του μαθήματος της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής μέσω της διδασκαλίας του Ταμπούρα. Εισήγηση στις Παιδαγωγικές – Επιμορφωτικές Ημερίδες Μουσικών Σχολείων Αττικής, *Τα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Μαθημάτων Μουσικής Παιδείας για τα Μουσικά Σχολεία, από τη Θεωρία στην Πράξη*. Αθήνα: Μουσικό Σχολείο Παλλήνης.

κατά την διάρκεια της διδασκαλίας, μαθητής και καθηγητής παράλληλα με το παίξιμο να τραγουδάνε με παραλλαγή τις φράσεις ώστε να μην αποσπάται η προσοχή του μαθητή και να του διατυπώνονται πιο εύκολα στη μνήμη.

Εκτέλεση του κομματιού (5'). Στο τέλος, επιχειρείται η εκτέλεση του κομματιού, καταρχήν χωρισμένο σε μεγάλες φράσεις, τις οποίες την πρώτη φορά παίζει ο καθηγητής και τη δεύτερη ακολουθεί ο μαθητής και κατόπιν ολόκληρο.

Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση του μαθητή γίνεται με βάση την ενεργή συμμετοχή του κατά τη διάρκεια του μαθήματος και το αποτέλεσμα της παρουσίασης του διδαχθέντος κομματιού του προηγούμενου μαθήματος. Η παρουσίαση του κομματιού γίνεται μετά το στάδιο της εφόρμησης. Ο καθηγητής, κατά τη διάρκεια παρουσίασης του κομματιού από τον μαθητή, τον συνοδεύει είτε ρυθμικά με συγχορδίες, είτε μελωδικά, ώστε να αποκτήσει ο μαθητής εμπειρίες μικρού μουσικού συνόλου, ενισχύοντας έτσι την αυτογνωσία και την αυτοπεποίθησή του, με στόχο την ομαλή ενσωμάτωσή του στα μουσικά σύνολα του σχολείου. Είναι σημαντικό το κομμάτι, ανάλογα με τη διάρκειά του, να παιχθεί πολλές φορές και να γίνονται ταυτόχρονα οι απαραίτητες διορθώσεις ώστε να συγκαταλεχθεί στο ρεπερτόριο του μαθητή. Στο τέλος, ζητείται από τον μαθητή να εκφράσει λεκτικά τα συναισθήματά του για το αποτέλεσμα της παρουσίασης του (Μεταγνωστική Αξιολόγηση).

Μέσα από την διαδικασία της αξιολόγησης θα επιτευχθεί η κατάλληλη ανατροφοδότηση, όπου ο μεν καθηγητής θα εντοπίσει τις τυχόν αδυναμίες του μαθητή και με άμεση υπόδειξη ή στοχευμένα βήματα θα προσπαθήσει να τις διορθώσει και ο δε μαθητής μέσω του αποτελέσματος της παρουσίασής του θα αποκτήσει μία σαφή εικόνα της προόδου του.

Δραστηριότητες μαθητή

Ζητείται από τον μαθητή το μουσικό κομμάτι που διδάχθηκε να το μελετήσει στο σπίτι του και να το παρουσιάσει στο επόμενο μάθημα. Επίσης, του προτείνεται να

Σιάσος, Σπ. (2016). Διαθεματικές Προσεγγίσεις του μαθήματος της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής μέσω της διδασκαλίας του Ταμπουρά. Εισήγηση στις Παιδαγωγικές – Επιμορφωτικές Ημερίδες Μουσικών Σχολείων Αττικής, *Τα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Μαθημάτων Μουσικής Παιδείας για τα Μουσικά Σχολεία, από τη Θεωρία στην Πράξη*. Αθήνα: Μουσικό Σχολείο Παλλήνης.

αναζητήσει το κομμάτι στη δισκοθήκη του σχολείου ή στο Διαδίκτυο και να το ακούσει από διάφορες εκτελέσεις ώστε να βελτιώσει τον τρόπο που το αποδίδει μουσικά, αναπτύσσοντας, μέσω της αυτομάθησης, μεταγνωστικές δεξιότητες. Επιπρόσθετα, η μουσική αναζήτηση και η εμπάθυνση στη γνώση των μουσικών γραμματισμών που χρησιμοποιήθηκαν θα οδηγήσουν εν τέλει τον μαθητή στον αυτοσχεδιασμό και στη σύνθεση.

Τέλος, σημαντική θέση της μοντέλου είναι η δημιουργία, εντός και εκτός του περιβάλλοντος του μουσικού σχολείου, μουσικών συνόλων ταμπουρά. Οι μαθητές, με την ενθάρρυνση, την αρωγή και τη συνεργασία του καθηγητή τους, είτε στα πλαίσια του μαθήματος των μουσικών συνόλων, είτε στα πλαίσια του μαθήματος του ταμπουρά, καλούνται να οργανώσουν παρουσιάσεις των κομματιών που έχουν διδαχθεί σε εορτές και εκδηλώσεις του σχολείου τους. Έχει παρατηρηθεί πως η συμμετοχή και η εμπειρία που αποκτούν οι μαθητές στα μουσικά σύνολα του σχολείου, τους ωθεί στη δημιουργία μουσικών συνόλων και εκτός σχολείου, όπως τη σύσταση μουσικών ομάδων για το παίξιμο καλάντων του Δωδεκαημέρου (π.χ. μουσικά σύνολα ταμπουρά του Μουσικού Σχολείου Ιλίου).

Συμπεράσματα

Το μοντέλο διδασκαλίας του ταμπουρά που παρουσιάστηκε, περιλαμβάνει και χρησιμοποιεί διαφορετικούς μεταξύ τους μουσικούς πολύ-γραμματισμούς, όπως τη βυζαντινή εκκλησιαστική σημειογραφία και θεωρία και την ευρωπαϊκή μουσική σημειογραφία σε συνδυασμό με παραδοσιακούς τρόπους εκμάθησης της ανατολικής μουσικής, όπως την αποστήθιση μουσικών φράσεων με σκοπό τη διάνθιση και τον αυτοσχεδιασμό τους. Επίσης, με στόχο τη βιωματική και ολιστική προσέγγιση της γνώσης της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής από τους μαθητές, προτείνει διαθεματικές προσεγγίσεις με άλλα διδασκόμενα μαθήματα και θέτει το μάθημα του ταμπουρά στο μουσικό σχολείο σε ρόλο που θα εμπνεύσει τους μαθητές να συμμετάσχουν σε μουσικά

Σιάσος, Σπ. (2016). Διαθεματικές Προσεγγίσεις του μαθήματος της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής μέσω της διδασκαλίας του Ταμπούρα. Εισήγηση στις Παιδαγωγικές – Επιμορφωτικές Ημερίδες Μουσικών Σχολείων Αττικής, *Τα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Μαθημάτων Μουσικής Παιδείας για τα Μουσικά Σχολεία, από τη Θεωρία στην Πράξη*. Αθήνα: Μουσικό Σχολείο Παλλήνης.

σύνολα που θα προάγουν τη μεταξύ τους συνεργασία και επικοινωνία και εν τέλει τη θετική στάση τους απέναντι στη παραδοσιακή μουσική της Ελλάδος.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Akdeniz, A. (2012). A historical look at the development of methods of turkish music education (transfer) in the history of world music. *History and Society IPEDR*, 34, 65-68. Singapore: IACSIT Press.

Bloom, B.S. (Ed.). Engelhart, M.D., Furst, E.J., Hill, W.H., Krathwohl, D.R. (1956). [*Taxonomy of Educational Objectives, Handbook I: The Cognitive Domain*](#). New York: David McKay Co Inc.

Cassells, A. (2009). *Γνωστική ψυχολογία: Μνήμη και λήθη*. 7η έκδ. μτφ. Σπανούδης Γ. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Dewey, J. (1924). *Τα σχολεία εργασίας*. μτφ. Μιχαηλίδου Μ. Γ. Αθήνα: Εστία.

EEME, (2015). *Βιβλίο Περιλήψεων 7^{ου} Συνεδρίου. Μουσικός Γραμματισμός, Τυπικές και Άτυπες Μορφές Μουσικής Διδασκαλίας – Μάθησης*. Θεσσαλονίκη: Fagotto Books.

Karahasanoğlu, S. (2012). Meşk: the traditional teaching system of Turkish music, *Journal of Teaching and Education*, 1(7), 165-170. University Publications.net.

Κοç, F. (2013). The Comparison of Methods Used for Oud Education in Turkish Music. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 106, 2645–2651.

doi:10.1016/j.sbspro.2013.12.305

Mountford, B. & Rogers, L. (1996). Using individual and group reflection in and on assessment as a tool of effective learning. *Journal of Advanced Nursing*, 24, 1127-1134. Blackwell Science Ltd.

Σιάσος, Σπ. (2016). Διαθεματικές Προσεγγίσεις του μαθήματος της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής μέσω της διδασκαλίας του Ταμπούρα. Εισήγηση στις Παιδαγωγικές – Επιμορφωτικές Ημερίδες Μουσικών Σχολείων Αττικής, *Τα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Μαθημάτων Μουσικής Παιδείας για τα Μουσικά Σχολεία, από τη Θεωρία στην Πράξη*. Αθήνα: Μουσικό Σχολείο Παλλήνης.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. (2011). *Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής για το «Νέο Σχολείο»*. Αθήνα: ΥΠΔΒΜΘ.

Richardson, V. (1997). Constructivist teaching and teacher education: Theory and practice. In V. Richardson (Ed.), *Constructivist Teacher Education: Building New Understandings*, 3-14. Washington, DC: FalmerPress.

Σιάσος, Σπ. (2014). *Μέθοδος Οργανοχρησίας του Ταμπούρα με χρήση Βυζαντινής Σημειογραφίας*. Αθήνα: έκδοση του ιδίου.

Σιάσος, Σπ. (2015). Μέθοδος Οργανοχρησίας του Ταμπούρα με χρήση Βυζαντινής Σημειογραφίας. Μια Διαθεματική Προσέγγιση στη Διδασκαλία της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής. Εισήγηση στο 7ο Συνέδριο της ΕΕΜΕ, *Μουσικός Γραμματισμός: Τυπικές και Άτυπες Μορφές Μουσικής Διδασκαλίας-Μάθησης*. Θεσσαλονίκη: Μέγαρο Μουσικής Θεσσαλονίκης.